

в) прыналежныя – *Дамейнікава мельніца, Каралішын агарод, Проквітаў рог.*

Сярод лексіка-сінтаксічных мікратапонімаў в. Казялужжа і в. Клівы большую частку складаюць назвы, дзе першым кампанентам з’яўляецца якасны або адносны прыметнік. Складаныя назвы з прыналежнымі прыметнікамі ў якасці першага кампанента сустракаюцца рэдка.

Неабходна адзначыць, што ў складаных мікратапанімічных назвах прасочваецца сувязь чалавека з прыродай, яго тып мыслення і здольнасць заўважаць пэўную асаблівасць у кожным урочышчы, няхай то лес ці гай, азярцо ці балота, поле ці сенажаць. Семантычна такія назвы ўзыходзяць да слоў, якія ўказваюць на:

- а) памер урочышча – *Вялікая лаза;*
- б) час узнікнення – *Новыя рэзкі;*
- в) месца размяшчэння – *Бліжняя слабада, Дальняя слабада;*
- г) расліннасць краю – *Асінаў востраў, Лінаў востраў;*
- д) жывёльны свет – *Вераб’ёў лес, Мядзвежы лог;*
- е) якасную характарыстыку ўрочышчаў – *Белае балота, Гарэлы круг, Калечы рог.*

Такім чынам, складаныя мікратапонімы адлюстроўваюць розныя асаблівасці ўрочышчаў, пры гэтым прыметнік указвае на прыродныя ці іншыя прыметы ўрочышча, а назоўнік – на геаграфічныя асаблівасці.

Варта адзначыць, што з развіццём мовы і агульнай тэндэнцыі да эканомнага маўпення нярэдка здараецца так, што назоўнік страчваецца, а прыметнік субстантывуецца. Такім чынам папаўняецца марфалага-сінтаксічная група мікратапонімаў: *Дубавое, Лапатнае, Ладава*. Такія назвы не маюць той змястоўнасці і інфармацыйнасці, як назвы лексіка-сінтаксічнага спосабу ўтварэння, бо звесткі, якія нес у сабе назоўнік страціліся. Зразумела, што спачатку патрэбы ў такіх звестках не было, бо прадмет гаворкі быў усім вядомы.

**Н.А. Харошка**

### **АФІКСАЛЬНАЕ СЛОВАЎТВАРЭННЕ МІКРАТАПОНІМАЎ ВЁСКІ КУПЯЦІЧЫ ПІНСКАГА РАЁНА**

Пінскае Палессе – адзін з цікавейшых і самабытных рэгіёнаў нашай краіны, багаты сваёй гісторыяй, своеасаблівай гаворкай яго жыхароў. Шмат цікавых і арыгінальных паданняў склалі палешукі пра назвы сваіх

вёсак, асобных курганоў, лясных урочышчаў, рэчак і ручаёў. Славіцца многімі паданнямі і вёска Купяцічы.

Першае афіцыйнае ўпамінанне пра вёску адносіцца да 1492 г. згодна “Рэвізіі пушчаў і пераходаў звярыных ў былым Вялікім Княстве Літоўскім...”, складзенай у 1559 г. Рыгорам Валовічам. Назва вёскі ў народзе звязваецца з цудадзейным абразом Маці Божай, які з’явіўся перад шасцігадовай дзяўчынкай Ганнай 28(15) лістапада 1182 г. На месцы гэтай знаходкі пабудавалі царкву, а потым і манастыр. Ёсць таксама версія, што ікона была знойдзена сярод балот. Яна знаходзілася на вялікай *купіне* і свяцілася. Далейшыя звесткі з гісторыі в. Купяцічы будуць звязаныя менавіта з цудатворным абразом ды манастыром.

Не абмінулі в. Купяцічы жыццёвыя і творчыя сцежкі знакамітых людзей нашай Бацькаўшчыны. У 1630-я гады ў Купяціцкім Увядзенскім мужчынскім манастыры жыў пісьменнік-палеміст, ігумен брэсцкі Афанасій Філіповіч. Адсюль ён адправіўся ў Маскву. У мастацка-публіцыстычным творы “Гісторыя падарожжа ў Маскву” ён даў звесткі з гісторыі Купяціцкай царквы.

У маі 1912 г. у вёску ў сувязі з прызначэннем на работу прыязджаў Якуб Колас. Усяго колькі дзён прабываў у Купяцічах паэт, але і сёння жыхары вёскі ведаюць аб гэтай падзеі. Не выпадкова і цэнтральная вуліца Купяцічаў носіць імя народнага песняра.

У кастрычніку 1949 г. прыязджаў сюды для сустрэчы з выбаршчыкамі Міхась Лынькоў.

Большая частка вёскі размешчана на раўніннай мясцовасці. Непадалёку працякае рака Ясельда, з якой злучаюцца шматлікія яры і ручаі. На тэрыторыі Купяцічаў знаходзіцца вялікі лясны масіў, некалькі балотцаў, ёсць хмызнякі, прырэчныя лугі і паплавы, пяскі, сугліністыя ўчасткі. Усё гэта багацце і разнастайнасць прыроднага асяроддзя вёскі знайшло сваё адлюстраванне ў мікратапаніміі.

Большасць мікратапанімічных назваў утварылася на базе лексікі беларускай мовы, пры дапамозе ўласцівых ёй словаўтваральных элементаў.

Сярод асноўных тыпаў словаўтварэння мікратапонімаў выдзяляюцца: семантычны, марфалагічны(ці афіксальны) і сінтаксічны.

Сярод афіксальных спосабаў утварэння назваў у мікратапанімічнай лексіцы вёскі Купяцічы пераважае суфіксальны.

Мікратапанімічныя назвы, утвораныя **суфіксальным спосабам**, падзяляюцца на некалькі груп.

**1. Мікратапонімы з суфіксам -ов-.** Мясцовыя назвы гэтай групы ўтварыліся ў асноўным ад прыналежных прыметнікаў, галоўная функцыя якіх – намінацыя сцэжак і дарог побач з зямельнымі надзелямі пэўных асоб. Пасля ліквідацыі прыватнай уласнасці на зямлю сувязь паміж прозвішчам чалавека і назваю страчвалася. Мікратапонімы пачалі называць толькі сцэжкі і дарогі ў полі без указання на родавую прыналежнасць (*Бабычова, Байдакова, Мартынова, Полячкова, Ткачова, Янкова*).

**2. Мікратапонімы з суфіксамі -ін-, -ын-** (*Бінькіна, Чыркiна*). Значэнне гэтых суфіксаў аналагічнае суфіксу -ов-. Гэтыя мікратапонімы па форме – прыналежныя прыметнікі, утвораныя ад прозвішчаў ці мянушак людзей. Іншы характар мае суфікс -ын- у назве *Солдатчына*. Ён таксама калісьці абазначаў прыналежнасць, але ўжо не аднаму чалавеку, а некалькім.

**3. Мікратапонімы з суфіксам -ок- (-ык-).** Такія назвы ўтварыліся ад слоў з агульным значэннем. У гэтай групе выдзяляецца некалькі падгруп:

- а) назвы, звязаныя з асаблівасцямі рэльефу (*Бэрожок, Лужок*);
- б) назвы, звязаныя з дзейнасцю чалавека (*Садок*);
- в) назвы, якія характарызуюць месца размяшчэння ўрочышча (*Куток*);
- г) назвы, што паходзяць ад назваў розных пабудов (*Крыжык*).

**4. Мікратапонімы з суфіксам -к-.** Такія назвы таксама ўтвараюцца ад агульных назоўнікаў, пры гэтым суфікс -к- не выражае памяншальнага значэння, а служыць толькі ў мэтах словаўтварэння. Назвы з суфіксам -к- можна падзяліць на некалькі падгруп:

- а) назвы, звязаныя з расліннасцю краю (*Вышонькы*);
- б) назвы, якія абазначаюць форму аб'екта (*Вілка*);
- в) назвы, звязаныя з дзейнасцю чалавека (*Каменка, Копанка, Улочка*).

**5. Мікратапонімы з суфіксам -шчын-** (*Манастыршчына*). Суфікс -шчын- у дадзенай назве абазначае прыналежнасць тэрыторыі манастыру, які раней знаходзіўся на гэтым месцы.

**6. Мікратапонімы з суфіксам -эц-** (*Бэрэзовэц*). Паходзіць ад назвы дрэва, адлюстроўвае асаблівасць расліннасці краю.

**Прэфіксальна-суфіксальным спосабам** мікратапанімічныя назвы ўтвараюцца не часта. Назвы, утвораныя прэфіксальна-суфіксальным спосабам, у асноўным абазначаюць месцазнаходжанне аб'екта ў прасторы

ці адносна іншага аб'екта. Пры гэтым прасторавае значэнне такіх мікратапанімічных назваў выражаецца галоўным чынам прыстаўкамі.

Прыстаўка *за-* ў назве ўрочышча паказвае, што яно знаходзіцца за другім геаграфічным аб'ектам, па другі яго бок (*Загорыддзе* – урочышча за агародамі, бліжэй да ракі).

Прыстаўка *пад-* указвае на знаходжанне ўрочышча перад другім геаграфічным аб'ектам або побач з ім (*Подгородный* – агароды паблізу жылых дамоў).

У цэлым можна адзначыць, што беларускія мікратапанімічныя назвы – гэта важная частка лексікі сучаснай беларускай мовы. У іх маюцца каштоўныя звесткі пра жыццё і быт насельніцтва пэўнай мясцовасці. Утвараюцца мікратапонімы пераважна на базе лексікі беларускай мовы. Асноўнымі тыпамі словаўтварэння мікратапанімічных назваў з'яўляюцца: семантычны, марфалагічны і сінтаксічны. Найбольш пашыраны марфалагічны тып мікратапанімічнага ўтварэння. Большасць мікратапонімаў вёскі Купяцічы ўтворана пры дапамозе розных суфіксаў. Самымі прадуктыўнымі з'яўляюцца фарманты *-ов-*, *-ін-* (*-ын-*) з першасным значэннем прыналежнасці, якое па розных прычынах ужо страцілася.

**Г.К. Ціванова**

### **“ЛЕКСІКОН” ПАМВЫ БЯРЫНДЫ ЯК ПАЧАТАК БЕЛАРУСКАЙ ЛЕКСІКАЛОГІІ**

“Лексікон славена-роскі” Памвы Бярынды – гэта не проста тлумачальна-перакладны слоўнік з царкоўнаславянскай мовы на мову жыхароў Вялікага Княства Літоўскага, гэта яшчэ і энцыклапедычны даведнік па самых розных галінах ведаў: матэматыцы, прыродазнаўству, медыцыне, педагогіцы і г. д. Вядома, што першапачаткова слоўнік збіраўся як дадатак да паралельнага выдання розных рэдакцый Бібліі, менавіта з мэтай выпраўлення розначытанняў. Але гэта справа чамусьці не ажыццявілася, і Бярында падрыхтаваў свае матэрыялы да асобнага выдання.

Пры ўважлівым знаёмстве з гэтым помнікам старабеларускага пісьменства і культуры выразна вымалёўваецца вобраз яго аўтара як энцыклапедычна адукаванага чалавека, патрыёта-асветніка. Перад ім задача: праз слоўнік даць суайчыннікам веды па самых розных галінах навукі, у тым ліку і мовазнаўчай.